

Ole mahdollisimman rohkea

Käsillä olevan *Historiallisen Aikakauskirjan* numeron 1/2022 artikkelit tarkastelevat Suomen historiaa keskiajalta 1900-luvulle. Antti Matikainen on artikkelissaan ottanut käsittelyyn Ylä-Savon keskiaikaiset rajat ja niistä tehdyt tulkinnat. 1800-luvun suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista kertovat Laura-Elina Ahon artikkeli nuoresta Ida Aalbergista suomalaisuuden ilmentymänä ja Marianne Vasara-Aaltosen artikkeli asianajotoiminnan professionalisoitumisesta 1800-luvulla.

Topi Houni tuo artikkelissaan esiin, millaisissa yhteyksissä eri aikoina on puhuttu kansakunnan eheyttämisestä; ilmaisun käyttöhistoria osoittautuu ajateltua pidemmäksi. Jouni Ahmajärven analyysissä keskiöön nousee sosiologi Gunnar Landtman, kuolemanrangaistuksen vastustaja sotienväliseltä ajalta. Aaro Saharin artikkelissa puolestaan ollaan sotienjälkeisessä ajassa, jossa paitsi maksettiin sotakorvauksia, myös rakennettiin niistä selviytymistarinaa.

Referee-artikkelien lisäksi numerossa ilmestyy Rose-Marie Peaken ja Saara Hilpisen puheenvuoro sateenkaarisensitiivisen historian puolesta; Eino Murtorinne ja Pekka Visuri avaavat Hitlerin ja Stalinin neuvotteluista säilyneitä dokumentteja ja Jyrki Vesikansa pohtii historiapolitiikkaa. Lisäksi luettavissa on koko joukko uusimpien tutkimusten kirja-arvioita.

Numeron, samoin kuin tulevan kylmän sodan teemanumeron aiheet on valikoitu ja kirjoitettu kauan ennen Venäjän joukkojen hyökkäystä Ukraina. Tätä kirjoitettaessa media, yleinen ja sosiaalinen, on sakeana sodan herättämää keskustelua menneisyydestä – asiantuntijalausuntoja, ylisukupolvaisia muisteluita, kannanottoja,

tulevaisuuden spekulatiota, yleisiä pohdintoja ja henkilökohtaisten kokemusten pohdintaa.

Uusi kaksikymmentäluku on toistaiseksi heittänyt eteemme yhä uusia katastrofeja – ensin pandemian, nyt sodan. Edessä on arvaamattomia aikoja, joiden historiatulkinnat kirkastuvat vasta tuonnempana. *Historiallisen Aikakauskirjan* viime numerossa käsitelty historian poliittinen käyttö on nyt reaaliajassa nähtävillä niin yleisessä keskustelussa kuin propagandassakin. Historiantutkimus ja keskustelu menneisyydestä onkin sodan myötä polttavan ajankohtaista.

Kriisitilanne tekee näkyväksi sen, että käsittelemme menneisyyttä niin asiantuntijoina, kansalaisina kuin yksityishenkilöinäkin. Kansalaisena ja yksityishenkilönä olen viime aikoina palannut lukemaan Yalen yliopiston historian professori Timothy Snyderin teoksen *Tyranniasta: 20 opetusta 1900-luvulta*.¹

Snyder kirjoitti teoksensa Yhdysvaltojen vuoden 2016 presidentinvaalien jälkeen, ennakoiden yhdysvaltalaisen demokratian ongelmia Trumpin kaudella. Hän poimi kirjaan kaksikymmentä yksinkertaista ohjetta, jotka on selitetty varsinkin 1900-luvun Euroopan totalitarismin esimerkeillä. Esimerkit sopivat myös Vanhan Maailman asukkaiden punnittavaksi juuri tässä ja nyt.

Snyder antaa muun muassa seuraavia ohjeita: Älä tottele ennakkoon (opetus 1). Muista ammattietiikka (5). Kohtele kieltämme lempeästi (9). Ota selvää (11). Katso silmiin ja juttele (12). Aja hyviä asioita (15). Säilytä maltti kun tapahtuu mahdottomia (18). Ole mahdollisimman rohkea (20). Ohjeet korostavat pitkäjänteistä valppautta arjen tekemisissä enemmän kuin näyttävää sanakaruutta.

Ohjeiden selityksissä Snyder viittaa Euroopan historian opetuksiin. Ei pidä totella ennakkoon, koska myötäily antaa vallanpitäjille ja tavoittelijoille enemmän toimintatilaa kuin he olivat alun perin toivoneetkaan, rohkaisee totalitarismia, sensuuria ja vainoja.

Silmiin katsominen, yhteyden pitäminen, huolenpito lähimmäisistä jäi mieleen niillä, jotka elivät 1900-luvun hirmuhallitusten alla. Ihmisten kohtelu ihmisinä auttoi selviämään ja luomaan pelastavia verkostoja ja ystävyys-suhteita. On säilytettävä maltti, kun tapahtuu mahdottomia, koska hetken järkytys – onnettomuus, terroriteko tai sen uhka – voi olla kynnsille vallantavoittelijoille väylä alistaa muut.

Snyderin teos ankkuroituu nimenomaan Yhdysvaltojen tiettyyn poliittiseen tilanteeseen. Lyhykäisyydessään ja aikasidonnaisuudessaan se vaatii lukijalta kriittisyyttä. Mutta se antaa paitsi ohjeita, myös esimerkin siitä, miten menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden suhdetta voi pohtia ja käsitellä yleistajuisesti.

Pandemian alkaessa muistuteltiin, että edessä ei ole pikajuoksu vaan pikemminkin kestävyyttä vaativa marathon. Samaa pitkäjänteisyyttä vaatii varmasti myös se kriisi, joka parhaillaan kiertyy

auki keskellä Eurooppaa. Snyder kehottaa palamaan kirjojen pariin ja muistuttaa, että kartutettu tieto tukee selviytymistä, avaa uusia näkökulmia ja auttaa ratkaisujen löytämistä.

Monet tärkeät asiat ovat lopulta arjen tekoja. Ammattietiikan muistaminen tarkoittaa historioitsijalle edelleen kriittistä, analyttistä tutkimus- ja opetustyötä. On myös tärkeää, ettei näkökulma kriisiaikoina kapene liikaa. Tietyt sodan ja rauhan aiheet ovat nyt päivänpolttavia, niiden rinnalla tarvitaan pitkäjänteistä tutkimusta monista teemoista.

Toivottavasti tämän vuoden mittaan pääsemme myös kohtaamaan ja juttelemaan niin historian kuin arjen asioista – suunnitellaanhan nyt monenlaista ohjelmaa myös Historian Ystävien Liiton ja Suomen Historiallisen Seuran jäsenille. Monenlainen tiedon saatavuus ja ajatustenvaihto on nyt tärkeää.

Ja kaiken keskellä, kaikesta huolimatta ja juuri siksi, kiitän kaikkia tähänkin numeroon ja sen toimittamiseen osallistuneita ja toivotan kaikille *Historiallisen Aikakauskirjan* lukijoille hyviä lukuhetkiä numeron parissa, samoin kuin voimia kantaa kortensa kekoon paremman yhteisen huomien hyväksi, arjessa juuri tänään.

Anu Lahtinen
anu.z.lahtinen@helsinki.fi

1. Timothy Snyder, *Tyranniasta. 20 opetusta 1900-luvulta*. Siltala 2017. Alkuteos *On Tyranny. Twenty Lessons from the Twentieth Century*. suom. Matti Kinnunen. Ks. myös Osmo Pekonen, Vastarinnan katekismus. *Kanava* 6/2017, 55–58.